Ч. 24. Pocztowa należytość opłacono ryczałtem. Львів, неділя 15. червня 1930 р. Рік XXXII.

Виходить що тижня в неділю.

Адреса редакції і адміністрації: „Свобода“, Львів, Ринок 10, II. пов.

Телеф. Редакції: 29-41.

СВОБОДА

СЕЛЯНСЬКА ГАЗЕТА

Орган Українського Національно-Демократичного Обєднання.

ПЕРЕДПЛАТА виносить в краю: місячно 80 сот., вертьрічно 2 зол. 20 сот. В Америці 2 дол. річно. Зміна адреси 50 сотиків. Поодиноке число коштує 20 сот.

Телеф. Друкарні: 29-26.

Серед несподіванок.

Саламаха у внутрішній політиці Польщі росте з дня на день. Творяться все нові події, що дальше загострюють боротьбу між урядом і соймовою опозицією та ведуть до все нових несподіванок.

Вже відложення соймової сесії 23. мая на 30 днів свідчило, що премієр Славек хоче додержати слова. Він-же сказав, що цей сойм не прийде більше до слова. Але до кінця цих днів ще далеко, далекий ще був день 23. червня, коли сойм мав би зі самого права зібратися, а що бачимо? Дня 3. червня ц. р. президент Мосціцкі оголосив два декрети, якими звільнив міністра внутрішних справ Юзефського (він став знову волинським воєводою), а на його місце покликав ґенерала Складковського, що був уже раз тім міністром і тому пів року уступив під напором сойму.

Що це значить? На кождий випадок це поворот до твердої руки, до гострійшого правління, так осудженого соймом і сенатом і майже всім громадянством, до так званого курсу полковників, під командою полк. Славека, голови партії бебеків і цілого санаційного табору. Отже приходять часи, коли має сповнитися заклик одної варшавської ґазети, видаваної в поліційному будинку, щоби взяти послів, а тим самим громадянство „за морду, коротко, при самому писку“.

А дальше це значить, що цьому соймови взагалі вже не зібратися. Що з ним буде, ніхто не знає крім одного марш. Пілсудського, якого волю виконують і всі міністри і найвисщий державний достойник, президент Мосціцький. Найправдоподібнійше сойм буде розвязаний і то, як кажуть, 22. червня ц. р., тим більше, що сенатори зажадали скликання сенату і по приписам конституції уряд мусів би це зробити. Коли будуть нові вибори, про це кружать ріжні чутки. Можливо, що цеї осени, десь у вересни, а можливо, що аж під весну. Бо без законодатних тіл рядити уряд покищо не може, хиба би змічив саму конституцію. Зрештою довідаємось про це незадовго.

Так чи сяк, а над Польщею збираються щораз густійші хмари. Шість польських опозиційних партій оголосило протест проти соймової політики уряду, роблячи його відповідальним за злощасну державну господарку, що доводить все господарське життя до руїни. А що вона погана, всі відчуваємо на власній шкірі. Ствердив це недавно державний інститут для господарських дослідів у Варшаві, а навіть американський фінансовий дорадник при уряді, Девей. Доказує це й факт, що ніхто за границею не хоче нині дати Польщі позички, хотяй навіть маленька Австрія таку позичку недавно дістала.

Зрозумів це найкраще бувший міністер Чехович, що з волі уряду доси не очистився перед державним трибуналом з переступлення державного буджету на пів міліярда зл., також з волі цього-ж уряду. Він, що вислугувався весь час санації, чи там таборови Пілсудського, виступив недавно з того табору, хотяй уряд в його обороні найбільше розщибався, вважаючи справу Чеховича власною справою, яка й стала головною причиною війни зі соймом. Нині п. Чехович не хоче уряду. знати і творить, як зачувати, нову партію. І взагалі ціла урядова партія бебеків майже розлетілася, так, що у майбутніх соймових виборах уряд не має на кім опертися.

Цілу саламаху внутрішного політичного положення Польщі побільшила в останньому часі ще словна війна в ґазетах між проводирами бебеків і соймовим маршалком Дашинським, який всипав їм порядно бобу. Ця війна йде дальше і хотяй моральну перевагу має Дашинський, рішення надіються від уряду, що держить долю сойму в руках. Новий міністер внутрішних справ ґен. Складковський став уже побренькувати грізно шаблею та готовитися до нових соймових виборів. Чи гадає він перевести їх способами, які розглядає тепер найвищий суд з приводу минулих виборів, а які також були ділом п. Складковського? Дуже можливе, бо інакше новий сойм вийде ще більше опозиційний і війна з урядом протягнеться дальше. Загоститься й внутрішня саламаха, хиба, що вибухне буря з одного або другого боку, а може й якогось третього, що зроблять тому всему якийсь конець. А якийсь вихід із цеї саламахи чейже мусить бути.

Крутими стежками.

Одно російське прислівя каже так: „Закон что дишло, куда повернул, туда і вишло“. І хоча це прислівя родилось у звязку зі способами стосування російського законодавства, то воно не є чуже в наших умовах і не перестаріле в наші часи.

В 22-ому році при перших виборах до польських законодатних установ, коли доля Галичини не була вирішена і українське населення бойкотувало вибори, а північно-західні українські землі участь у виборах брали, я, пробираючись з пачками передвиборчої літератури в один із закутків кремінецького повіту, попав у галицьку кашу, що саме кипіла і на три тижні сів спочити в тернопільських арештах.

Пригадую собі д-ра Барана, тепер посла, і п. Бараника, сенатора, які також там були. Сенатор Бараник мене розважав та казав: „Не сумуйте, товаришу волиняк, то дуже добре, що ви сидите з нами“. На моє питання — чому? — відповів: „Ви, волиняки, не знаєте поляків, а тепер маєте нагоду де в чому переконатись; ми, галичане, не голосуємо і сидимо, а ви голосуєте і теж сидите“.

Спинившись мимоходом на цьому цікавому випадку, я хочу лише пригадати, як рішуче поборювалась в той час акція, спрямована проти участи у виборах, як тоді в Галичині були переповнені не тільки тюрми і арешти, а навіть за браком місця для „злочинців“ доми, не призначені на увязнення, та яким страшним переступством уважалась абстиненнція й аґітація за нею.

Обовязуючі закони і приписи а також і верховна особа, покликана до державної керми, були в той час ті, що і сьогодня.

Але — часи зміняються...

Прийшли доповняючі вибори на Волині, лишились ті самі форми, але виповнили їх цілком протилежним змістом і „дишля“ повернули другим кінцем.

Законодатні тіла перестали бути законодатними, а стали радше протизаконними і участь у виборах, така конечна в році 1922-ому, перестала бути конечною, а зробилась небажаною.

І коли раніш на список „вивротовцуф“ попадали ті, що кликали до абстиненції, то сьогодня на Волині уважно приглядались, а подекуди й нотували як неспокійний елємент тих, що йшли виконати свій горожанський обовязок та аґітували за участю у виборах.

Акція противиборча була досить міцна; в ній брали участь навіть урядові чинники мимо істнуючих гострих приписів.

Посол з одинки устроює віче та переконує не йти до голосування; учитель-поляк звертається до школярів (!?) та наказує їм розтолкувати батькам, що у виборах участи брати не треба; виборча міліція, замісць пильнувати порядку, не пускає людей до обводової комісії; обводова комісія, побачивши, що людність масово явилась до голосування, впускає по одному виборцеви на годину до льокалю та цим так обурює людей, що повстає небезпека і викликається з повітового міста на автах для встановлення „порядку“ поліцію; в село приїздить католицький ксьондз і уладжує в хаті урочисте богослуження, на яке запрошує поляків, чехів і українців (!?); поміщик поляк дає людям випас, щоби не йшли голосувати; війт через солтисів закликає до абстиненції; літа і імена виборців ніяк не сходяться у списках; ті, що голосували в році 28-ому, недопускається тепер на тій підставі, що вони не вписані (а списки старі!); звйонзек інвалідів закликає не голосувати і навіть не закликає, а приказує, рахуючи на несвідомість; теж саме робить волинський секретаріят ББ., а під його покровом і якийсь жидівський звйонзек ржемєсьнікув, а волинські повітові місіонерські комітети й собі прийшли з допомогою урядовій противиборчій акції та в самий день голосування відтягли людей урочистими походами в Почаїв.

І ті, що робили всякі можливі перешкоди виборцям при виконанні своїх виборчих обовязків, і ті, що виступали й аґітували проти виборів, не тільки не переслідуються, не тільки не сидять по тюрмах і арештах, а навпаки, вони роблять сьогодня „паньствову“ політику та є патріотами.

Такими манівцями та крутими стежками йде польська політика.

Цікаво лише, куди вона дійде?

Н. Кибалюк.

Самоврядування міста Львова.

Перше засідання нової міської ради у Львові 5. ц. м. було присвячене виборови президента. Однак перед приступленням до вибору предсідник допустив до слова цілий ряд промовців, що виголосили заяви від своїх клюбів. З українців промовляли посол Темницький від українських соціял-демократів і сенатор Децикевич від українського клюбу міських радних.

Сен. **Децикевич** заявив, що число мандатів, приділених його клюбови, себто загалови українського населення, є рішучо **замале.** При останніх соймових і сенатських виборах 10 прц. всіх у Львові відданих голосів упало на листу української національно- демократичної партії, якої напрям заступає також український клюб міських радних. Тому при покликанню нової міської ради належало признати україцям бодай одну **десяту частину,** отже 12 мандатів, до яких треба було додати кілька мандатів від прилучених до Львова **підміських громад,** де живе багато українського населення. Новий виборчий закон повинен усунути це покривдження українців при майбутніх виборах до міської ради. Крім того промовець заповів, що український клюб предложить раді внесення на допущення **української мови до нарад.**

Президентом міста вибрано інж. Івана **Бжозовського,** що дістав 84 голосів на 125 присутних радних. Чотири віцепрезиденти будуть вибрані пізнійше. Нови йпрезидент зазначив у своїй промові, що згодився правити містом під умовою, що уряд дасть місту більшу грошеву підмогу. Супроти непольських горожан обіцяв бути безсторонним.

Господарська нарада в Перемишлі.

Дня 27. травня ц. р. уладили Повітовий Союз Кооператив і філія „Сільського Господаря“ в Перемишлі господарську нараду, присвячену теперішній господарській скруті нашого села. Нарада згуртувала представників кооператив, кружків „Сільського Господаря“ та багато хліборобів.

Про господарську скруту говорили: о. декан Борисевич, посол д-р Загайкевич, а про боротьбу з нею делеґат зі Львова інж. Храпливий. Нараду доповнили реферати дир. Ґули про кооперативні свята і дир. Котика про молочарську кооперацію. Помітне було зацікавлення сільсько-господарською кооперацією та хліборобською орґанізацією „Сільський Господар“.

—o—

Де корінь лиха?

На господарській нараді, що відбулася 24. травня ц. р. у Львові заходом „Сільського Господаря", виголосив посол О. Луцький цікавий реферат про теперішню господарську скруту на селі.

Він ствердив, що господарська скрута є не тільки у нас, але в цілому світі та що головною її причиною є надмір збіжа, продукованого у важнійших хліборобських країнах. Вправді в порівнанні з передвоєнним станом світова продукція збіжа зменшилася, але ще більше зменшилося споживання хлібного збіжа. Те саме діється з бараболею, цукровим бураком, хмелем, маслом і яйцями. В останньому часі впали також ціни безрог.

Світові запаси збіжа обчислюють на 12 міліонів тон, з того майже половина в Америці. В Польщі є забагато жита. Цього року по жнивах буде коло пів міліона надвишки. Европейська збіжева скрута це головно скрута жита, якого ціна тепер низька, особливо в Польщі. За жито платять у східних воєвідствах 10 до 14 зл., в більших містах 15 зл., а в головних осередках ціна доходить до 18 зл. Польща зробила порозуміння з німецькими вивозовими орґанізаціями, але ледви чи що з того вийде. Чи не краще булоб випродати за безцін надмір жита, щоби збутися запасу, або роздати бідним. Все те залежить від господарської політики, яку веде держава, і то в некористь хліборобського населення. Державна політика в господарських справах це величезна і сильна машина, що може здавити неодно гарне починання.

Отже як боротися з лихом? Селянське господарство має менший інтерес у високих цінах збіжа, ніж дідичі, але всетаки має. Тому на думку референта треба менше сіяти жита, а більше пшениці, взагалі продукувати все те, що оплачується найбільше. Мабуть прийде до того, що дідичівські господарства будуть збіжовими, а селянські займуться специяльною управою.

До удержання високих цін причиняються мита на привіз заграничних товарів і продуктів. Весь хліборобський світ стоїть за митами. Вони повинні бути такі високі, щоби зовсім унеможливити привіз збіжа із заграниці. Також на довіз кукурудзи повинно бути мито. Польські господарські орґанізації домагаються також щоби вивіз ґрису і макухів був вільний. Інший спосіб піднесення краєвих цін це вивозові премії, але референт не є їх прихильником, як довго нема там рільн. орґанізацій. Польська дрібно-селянська кооперація висунула думку про грошові допомоги на будову елеваторів (збіжових маґазинів) і млинів. Можливе, що держава дасть гроші на те.

Але українські хлібороби мусять самі подумати про поправу лиха. Вони мусять зорґанізувати кооперативний збут збіжа. Це завдання Центросоюзу та його рільничого відділу. Але чи схочуть наші селяне давати збіже своїм кооперативам на продаж? Без того справа не піде. Ризико при такім збуті повинен поносити сам доставець, бо інакше можна знищити кооперативу. Великою трудністю буде знайти збут для збіжа, бо зі збіркою ще впораємося. Дальше треба подумати про будову районових млинів і пекарень. Так само треба боротися за ціни худоби. На жаль ми загирили Союз для збуту худоби, а тепер відчуваємо його недостачу. Мясарні і різні можуть також помогти нам в збуті худоби. Щодо вивозу яєць, то нова митова політика німецького уряду нашого вивозу таки не захитає, бо Німеччина мусить брати яйця з заграниці. Зате масло наше має вже майже замкнений доступ до Берліна.

Сільсько-господарська скрута походить також з того, що нашому селови забрано його оборотовий капітал. В Польщі і за границею лунає клич про орґанізацію селянського кредиту. І розпозичено через Банк Рольни коло 60 міліонів зл., але тільки між польських селян. Українське село ті гроші минають. Підносяться часами голоси: можеб вони нас і не минали, якби наші посли не йшли лівими дверми. На це відповідь, що тому власне ходять лівими, що є така політика уряду. Треба подумати про мобілізацію власних капіталів.

Господарською скрутою в Польщі займаються також польські економісти і всі вони стверджують, що все лихо є в збуті, а не в продукції. Вивозити товари за границю нема куди, отже треба збільшити внутрішнє споживання чи запотребування товарів. Але як це зробити, вони не кажуть. Збільшити внутрішнє споживання це значить збільшити доходи селянства, робітництва і т. д., щоби вони мали за що купувати більше харчів, одягів, обуви, всяких машин, тощо. Але як це осягнути, не нарушуючи дотеперішньої державної господарки, з величезними податками, з величезним військовим буджетом і з тим усім, на чім опирається великодержавна політика Польщі? Цього основного питання, питання про відтяження населення бодай в части від тягарів, не хочуть зачіпати. І тому всі балачки польських учених про господарську скруту в Польщі є переливанням пустого в порожне.

В обороні церкви.

З початком минувшого року відбувалась в Холмі розбірка одної з православних церков, що викликало серед холмщан замітне обурення. В неділю, дня 24. березня м. р., після богослуження в парохіяльній церкві в Холмі, люде зібрались на церковнім цвинтарі, а посол Павло Васильчук почав промовляти про безправність розбірки, вказуючи на леґальні засоби, яких слід ужити для виєднання у властей здержання розбірки. Вуличкою попри церкву переходив припадково заступник повітового старости в Холмі, Тадей Іллюкевич, а запримітивши нараду, кинувся через юрбу людий до посла Васильчука і став кричати: „я арештуєм пана, я пану покаже, пан зґнієш в кримінале". Присутні, не знаючи, що це урядова особа, почали з заступником старости лаятись, а деякі жінки були навіть досить відважні. Коли той витягнув з кишені папіросницю, наставив її до людей і став кричати „розейсьць сен, бо бенде стшеляць", то це викликало у людей сміх і злість, так що деякі жінки наставляючи груди, казали себе стріляти, а другі почали на нього добре напирати. Щойно коли посол Васильчук вияснив людям, що це заступник старости, люде здержалися й успокоїлись.

На місце події прибула поліція, але тому, що люде, а передовсім жінки, з цвинтаря подалися до церкви, перечекав староста, коли будуть виходити з церкви, а розпізнавши деяких учасників, казав їх арештувати.

Прокуратор оскаржив Анну Прокопюк, Василя Друка і Стаха Цесляка за опір владі та публичне насильство.

Дня 2. травня ц. р. у тій справі мала відбутися в Холмі судова розправа. На розправу прибув з доручення Української Парл. Репрезентації в характері оборонця посол д-р Степан Біляк, адвокат в Городку Яг. Чутка про приїзд українського посла оборонця до Холму скоро розійшлася по місті і перед судовим будинком зібралися доволі численно холмські українці, цікаві прислухатися розправі. Але тому, що головний доказовий свідок, заст. старости Іллюкевич, на розправу з невідомої причини не прийшов, розправу відложено на неозначений час.

Посли д-р Біляк і П. Васильчук скористали з зацікавлення холмських українців, між якими переважали селяни, і запросили їх до дому посла Васильчука на розмову в громадянських справах, яка серед великого зацікавлення протягнулась понад дві години.

Для наших емґрантів.

В суботу, 14. ц. м. відбудеться посвячення Еміґраційного Дому у Львові. Є це великий 4-поверховий будинок на розі вулиць Листопада і Вишновецьких, отже недалеко головного двірця. З хвилею, як буде відданий до вжитку, наші еміґранти будуть користуватися великою вигодою. Не будуть вже блукати по місті, щоби найти потрібні уряди чи бюра корабельних товариств. Потребують тільки дістатися до Еміґраційного Дому, а тут відразу возьмуть його в опіку. Тут дістануть всі потрібні інформації, а навіть прохарчування та нічліг.

До Львова мусить приїздити кождий еміґрант, що вибирається в далеку дорогу. Щоби полагодити всі формальности, звязані з виїздом, не все вистарчить один день. Дуже часто еміґрант, щоб не вертати з нічим до дому, лишається у Львові. Але він не має грошей, щоби позволити собі на готель. Іде або на залізничий зворець, звідки в ночи його звичайно проганяють, або йде ночувати до якогось сторожа. А скільки еміґрантів тиняється по вулицях, де часто обдирають його бандити.

Коли буде Еміґраційний Дім, всі ті небезпеки відпадуть. Тут еміґрант дістане вигідне приміщення. Одні кімнати для родин, другі для мужчин, інші для дітей. А коло них вигідні купальні, саля для відпочинку і викладів, їдальня, кімната для лікаря, бюра товариств опіки, українського й польського, редакції, тощо.

Управителем Еміґраційного Дому є д-р В. Вишинський, який найбільше причинився до цього великого діла, що є справдішним добродійством для людей, яких лиха доля виганає в далекі світи.

Поклін народнім борцям.

Українське населення міста Львова відсвяткувало в часі Зелених Свят гідно память тих, що впали в боротьбі за волю свого народу. Кільканайцять тисяч осіб вирушило на Янівський цвинтар походом, в якому взяли участь представники всіх українських установ, шкільна молодь, пластуни, бувші старшини і стрільці УГА. і всі львівські церковні процесії з численним духовенством. Несли прапори і кількадесять вінків, які зложено на могилах борців. Співали чотири хори і грала орхестра.

Головну панахиду відправив епископ Будка, а патріотичну промову виголосив о. Чемеринський. Відправлено також панахиди біля могил бл. п. еп. Боцяна, Басарабової та інших. Підчас проповіди 20 пластунів, що відбули марш на гору Лисоню (коло Бережан), принесли з могил Українських Січових Стрільців урну з землею, яку епископ Будка передав проповідникови.

Не менше величавий похід був другого дня свят на Личаківський цвинтар, де відправив панахиду також епископ Будка, а промовляв о. Гаврилюк. Інші панахиди відправлено над могилами М. Шашкевича, В. Барвінського, Ів. Франка, А. Коцка та інших визначних українців.

Приходять вісти про подібні свята в краю, та про це другим разом.

Спадок живого інвентаря.

В червни минулого року перевели в Польщі реєстрацію (спис) худоби. Попередний спис був перед двома роками, отже в 1927 р. За ті два роки кількість живого інвнтаря в Польщі значно зменшилася. Найперше змаліло число коней із 4.127 тисяч до 4,047 тисяч, отже на 80 тисяч штук. Число рогатої худоби трохи зросло, бо з 8,602 тисяч до 9, 057 тисяч, отже прибуло 455 тисяч штук худоби, головно ялівок, бо число старих коров зменшилося.

Найбільші зміни викazує кількість безрог. В часі двох років число безрог спало із 6,333 тисяч штук до 4,829 тисяч. Є це наслідок низьких цін на безроги в осени 1928 р., а й остання зима знищила багато поросят. Овець і кіз є тепер поверх 2,500 тисяч штук.

Низький стан живого інвентара в Польщі це наслідок лихої господарської політики держави.

Нове лихо.

Холодні дні, які переживаємо від початку червня, завдячуємо студеній воздушній струї, що йде до нас з північного сходу Радянщини і Сибіру. Там впали сніги, а ночами потисли морози. В північно-східних повітах Польщі нагла студінь наробила великої шкоди. Нічні приморозки знищили ярину а навіть жито, що зачало вже цвисти. Шкоди величезні і сягають міліонів золотих.

Не менші втрати потерпіли хлібороби від граду, що в деяких сторонах знищив засіви до тла. В новгородському воєвідстві град вибив коло 20 тисяч гектарів землі, спричинивши втрату на 4 і пів міліона золотих.

—o—

Протимосквофільський замах.

В місті Ужгороді на Закарпатській Україні уладили тамошні москвофіли „день русской культури". Підчас того свята семинарист Татинець стрілив з револьвера до архидиякона Сабова. Замах не вдався. Чеська поліція арештувала крім Татинця ще чотири особи, між ними жінку місцевого адвоката Новаковського, українку, що була нібито пружиною замаху. Патинець зізнав, що замах виконав з патріотизму, як прихильник незалежної України, а противник москвофільства, якого представником був Сабов. Польські ґазети розтрубили, що є це діло української військової орґанізації, і домагаються проти українців таких репресій як в Польщі.

—o—

Небияка слава.

Обчислено, що Австрія стоїть на першому місци між европейськими державами щодо числа нешлюбних дітей. Четверта часть всіх дітей, уроджених у Відни та на провінції, це діти нешлюбні, але в деяких сторонах австрійської республики на 100 уроджених дітей є 80 нешлюбних. Цікаве, що по селах представляється справа гірше як по містах. Пояснюють це меншою освітою сільського населення та скрутним господарським положенням, наслідком чого люде мало женяться.

—o—

Наші за морем.

З листа емігранта.

В американському місті Клівленд мешкає до 7000 українців. Більша часть їх зорганізована у ріжних організаціях. Найсильніше є Обєднання, яке відповідає Укр. Нац. Дем. Обєднанню в краю, потім йдуть оборонці, які відповідають радикалам в краю. Крім цих двох сильних груп є тут гетьманці й комуністи. Народня робота не йде тут як слід, бо бракує діяльної української інтелігенції, а робітник не може з такою роботою справитись. Він по перше не вчений, а по друге, вийшовши з фабрики, фізично перемучений, не може думати. Коли розпочинається якусь більшу роботу, спроваджується промовців з інших міст.

Мимо ріжниці політичних переконань всі українці націоналісти йдуть разом, якщо цього треба. Прм. дня 6. квітня ц. р. заходом Українського Народнього Дому відбулося протестаційне віче проти засуду українських діячів на Великій Україні. Укр. Нар. Дім займає безпартійне становище, запрошує до себе промовців з ріжних партій, лише не з комуністичної, і ніхто йому цього за зле не бере. На цей раз запрошено з оборонців п. Цеглинського. На вічу були ріжні люде. З того хотіли скористати комуністи і розбити віче. Здавалось їм, що проти п.Цеглинського поможуть їм церковники. Але вийшло не те. Як тільки виступили комуністи, то всі українці націоналісти як один виступили проти них. Оборонець одного, з Обєднання другого, гетьманець третього більшовика і на двір з ними. Церковні вірні також не були байдужими і тягнули більшовиків на двір.

Другого дня один з більшовицьких комісарів питає українця націоналіста: яка у вас програма? Одні з вас стоять близько до нас, а другі далеко, зокрема оборонці далеко близше до нас, як до гетьманців, і всі ви слухали того радикала і виступили проти нас? На це дістав таку відповідь: Зовсім просто, бо всі ми українці, без ріжниці на свої програми не терпимо варшавських і московських слуг, якими є всі комісарі. Ми хочемо своєї незалежної і соборної держави. Отака, пише емігрант з Клівленду, є програма українців у Клівленді.

Організуючись, наші емігранти в Америці пильно слідкують за життям у краю і всіми силами та в кожній справі стараються йому допомогти. По найбільшій части еміґранти односельчане турбуються своїм селом у краю. Зразком на це можуть послужити односельчане Жогатина пов. Добромиль. Коли в селі будувалась церква, то в Клівленді основали жогатинці запомоговий фонд на будову церкви. Потім започаткували збірку на будову читальні „Просвіти“ в Жогатині і вже зібрали на це поверх 200 долярів та провадять збірку дальше. Або довідались, що в селі діється кривда українським дітям у школі. Що учителька польска примушує українських дітей до польської молитви і побиває їх. Тоді зібралося 4. травня ц. р. на нараду 57 повнолітніх громадян, що походять з Жогатина, і зложили протест проти учительки в жогатинській школі. Списано його по українськи й по польськи і вислали до повітової шк. ради в Добромилі, до громадського уряду в Жогатині та до посла д-ра Загайкевича в Перемишлі.

Це не є якийсь виїмок серед наших еміґрантів за морем. Це один з многих випадків, які свідчать про тісний духовий звязок наших еміґрантів з рідним краєм, що є також запорукою приближення нашого кращого майбутнього.

Вісти з „Рідної Школи“.

На засіданню Президії Головної Управи дня 4. червня ц. р. ухвалено між іншим:

Звернути увагу всіх, що займаються творенням діточих літніх садків по селах, на книжку п. Іванни Блажкевичевої: „Діточий садок на селі в часі літніх робіт“, видання львівської філії Т-ва охорони дітей та опіки над молодю. Книжка подає дуже цінні і практичні вказівки, як засновувати й вести діточий садок, а тим способом виповнює недостачу, яка досі давалася відчувати в тій ділянці. Книжка написана цікаво й популярно, тому кожний інтересований може нею в практиці покористуватися. Богатий матеріял і численні ілюстрації з життя дітвори в садках роблять книжку ще цікавішою. Головний склад видавництва в книгарні „Рідної Школи“ Львів, Сикстуська 20, (Народня Гостинниця).

Йдучи на зустріч слушним і річевим змаганням Кружка „Рідної Школи“ в Печеніжині, признано йому 500 зол. допомоги на видатки, злучені з будовою дому для народньої школи Тов-а „Рідна Школа“.

Головна Управа „Рідної Школи“.

Вісти з Радянщини.

ТЕРОР ПО УКРАЇНСЬКИХ СЕЛАХ. З причини зростаючої діяльности повстанчих загонів на Рад. Україні та безнастанних убивств представників влади більшовики приказали зладити проскрипційні листи в кождому селі. Селян, записаних на ці листи, будуть тягнути до відповідальности за кождий ворожий виступ проти більшовиків. Багато записаних селян кинуло хату й втікли.

ВБИВАЮТЬ КОМУНІСТІВ. В запорізькій окрузі вбили крізь вікно голову господарської комуни Марченка. В Іжевську робітники вбили комуністичного редактора Семенехіна. В Баку студент Ґанза кинув бомбу в авто, яким їхав начальник азербейджанської чрезвичайки Баґіров. Згинуло трьох висших урядовців, що з ним їхали, але Баґіров вийшов ціло.

БЕЗБОЖНИКИ НЕВДОВОЛЕНІ. Серед робітництва московських фабрик переведено допити задля устійнення поглядів на релігію. Третина запитаних робітників заявили, що вони релігійні і ходять до церкви. Комуністичні ґазети пишуть, що такий великий процент релігійности серед робітників столиці є „ганьбою для пролєтаріяту“, та домагається, щоби союз безбожників повів енерґійну протирелігійну аґітацію по фабриках.

ЛАТИНКА В РАДЯНЩИНІ. Московський комісаріят освіти радив довший час над зміною теперішнього російського письма і заявився за латинською азбукою. Проект предложено до затвердження урядови. Російська Академія Наук поставилась прихильно до цього проекту. Зате Українська Академія Наук в Києві є противна з тої причини, що введення латинки до українського письма помогло до сполщення українського населення в Польщі.

ЛИХИЙ СТАН ЗАСІВІВ. Більшовицькі ґазети доносять про лихий стан засівів у центральній Радянщині. В багатьох округах були випадки, що колєктиви не вспіли засіяти визначеного поля, а приватні господарства це зробили. В кремінчуцькій окрузі на Україні в рільних колективах вибухнув страйк, тому засівів не докінчено.

ТЯЖКЕ ПОЛОЖЕННЯ В КИЇВЩИНІ. Влада Рад. України видала ріжні розпорядки для скріплення безпеки та здавлення заворушень у звязку з колективізацією. Населення нападає на рільні колективи, домагаючись від управи, щоби звернули йому загарбане добро. Селяне загрозили, що все жниво на ґрунтах, які перейшли до рільничих комун, понищать і не позволять, щоби влада з них користала. Останніми часами спалили на Україні чотири рільні комуни, при чому згинув увесь інвентар і запаси збіжа.

ВТІКАЧІ З КАВКАЗУ. З кавказької округи втікло до Персії 7.000 людей, що не могли витримати більшовицьких порядків. Між ними є багато німецьких кольоністів. Персія видала більшовикам кількох азербейджанських повстанців і їх зараз розстріляно. Втікачі звернулися до Союза Народів, щоби заопікувався ними.

БОРОТЬБА З ЦЕРКВАМИ І ДУХОВЕНСТВОМ. На основі обчислень більшовицької влади на протязі 10 років зачинено на Рад. Україні 3.384 святинь. В багатьох випадках населення зі зброєю в руках противилось замиканню церков. Число епископів, арештованих, засланих або розстріляних, виносить коло 200. В Нікольску вологодської губернії аґенти чрезвичайки убили звірським способом старого епископа Єрофтея. Засланий на Сибір епископ Філярет замерз, а на Соловецьких островах найшли смерть рязанський архиепископ Борис і воронізький епископ Петро. Останній митрополит Петро, заступник патріярха, був 5 літ у тюрмі, а тепер заслали його на сибірські тундри.

Господарські вісти.

Штучні навози потаніли.

Фабриканти штучних навозів знайшлися в скрутному положенню, бо не мають збуту на свої вироби. Зубожілі хлібороби не мають за що їх купувати. Ратуючись перед банкроцтвом, фабриканти суперфосфату рішили обнизити ціни і давати купуючим товар на 10-місячну сплату.

Катастрофальний спадок цін жита.

Ціни жита на польських торговицях спали в останніх днях знову на 2 зл. і платяться по 14.75 до 15.25 за сотнар. Для хліборобів це справдішна катастрофа. Бо ціна 14.75 зл. це ціна біржова, плачена купцеви, а не первісна, плачена хліборобови. Жито з нових жнив продають на селі по 8 до 9 зл. за сотнар. Ціни жита в Польщі є нині найнизші в Европі.

НОВИНКИ.

— Арештування нашого організатора. Дня 26. травня ц. р. арештовано в Гошові повіт Долина селянина Михайла Шияна, який щойно вернув з передвиборчої праці на Волині. Хоч поліція при ревізії нічого не знайшла, то все-таки Шияна арештовано і відпроваджено до повітової поліції в Долині, де його задержано через 48 годин, закидаючи йому приналежність до тайної української військової організації і кольпортажу „Сурми“. Це вже третя ревізія і друге арештування Шияна на протязі останніх шістьох місяців. За кожним кроком свідомого українського селянина слідиться пильно, зате тисячі злодійств в краю остають на все „невислідженими“.

— Відкликаний консуль. Радянська влада відкликала до Москви консуля Лапчинського зі Львова. Польські ґазети пишуть, що сталося це на домагання польського уряду. Конзулеви Лапчинському закидують, що він управляв радянофільську пропаґанду у Сх. Галичині.

— Небезпечні оклики. Підчас переїзду президента Мосціцкого через повітове місто Маків міський радний Пйотровський крикнув: „Геть з диктатурою! Най живе сойм!“ За те його арештували, побили і зломили йому руку. За ті самі оклики підчас переїзду Мосціцкого через місто Ловіч арештували чотирох людей.

— Смертні присуди. Суд присяжних в Перемишлі засудив Андрія Опалінська на кару смерти через повішення за вбивство свого зятя Андрія Мущака. — В Кракові засудили на смерть Фелікса Лєсьньовського і Францішка Риґера за душогубство.

— О. Миколай Щепанюк, гр. кат. парох в Києві, засуджений більшовиками на 10 літ примусових робіт, находиться тепер при лісових роботах на Кавказі. Є це лагіднійша кара ніж побут на Соловецьких островах.

— Нова повінь на Покутю. Злива в днях 3. і 4. ц. м. викликала знову повінь в повітах надвірнянськім і косівськім. Прут з доплинами виступив знову з берегів і наробив нової шкоди. Коли влада вже раз зрозуміє, що реґуляції рік на східному Підкарпаттю годі довше відкладати? Чому східна частина краю має вічно бути упосліджена в порівнанню із західною частиною, де всі ріки давно упорядковані?

— Чверть міліона еміґрантів. З Польщі виеміґрувало минулого року 243,282 осіб. А саме: до Німеччини 87 тисяч, до Франції 81 тис., до Канади близько 22 тис., до Арґентини 21 тис., до Сполучених Держав 9,300, до Бразилії 8,800, решта до інших країв. Еміґрація збільшилася, бо попереднього року виеміґрувало з Польщі тільки 186,830 осіб.

— Градова буря перейшла минулого тижня понад косівський повіт і знищила засіви в громадах Микитинці, Рожнів, Кобаки і Хімчин.

— Бочка екразиту. В часі виливу Прута коло Косова усунувся насип біля залізничого мосту. При направі робітники знайшли бочку зі страшною вобуховою матерією, екразитом і льонтами. Поліційно-військова комісія ствердила, що екразит уже розкладається і походить з часів великої війни. Приготовлений був для висадження залізничого мосту. Екразит затопили в ріці, а льонти забрали до військового муніційного складу.

— Огні. В Потуторах пов. Бережани згорів тартак. В Крехові пов. Жовква згоріло 18 господарств. В Корчеві пов. Рава руська жертвою огню впало чотири господарські будинки з живим інвентарем.

— Загадочна пожежа. В Торуни згоріли військові магазини, в яких находилися мундури, санітарні матеріяли і крісова муніція. Великий двоповерховий дім згорів до самого споду. Причина пожежі і висота шкоди покищо незвісні.

— Підпали. В Тетевчицях пов. Радехів згоріла стодола Дмитра Нагайчука, а від неї займилася також сусідна стодола Пилипа Павлюка. Слідство викрило, що огонь підложив Дмитро Нагайчук і його син, щоби дістати від асекурації відшкодування. Обох арештовано. В Чорнокінцях вел. пов. Копичинці арештовано Дмитра Пуняка, котрий підпалив обійстє свого батька за те, що не хотів продати морґ поля і дати йому грошей.

— Обікрали церкву. В Гарасимові пов. Городенка злодії дісталися до церкви і вкрали золоту чашу та скарбону з грішми.

— Боротьбу зі щурами звів минулого тижня маґістрат у Варшаві. На його зарядження власники домів зужили поверх 14 тисяч кґ. трутини і винищили коло 200 тисяч щурів.

— Справа 13 пар людських вух вияснилася. Показалось, що були це не правдиві людські вуха, але штучні, вживані до лікарських цілей. В потязі між Варшавою і Лодзею хтось вкрав цілий пакет одному лікареви, а переконавшись, що було в середині, викинув через вікно.

По широкому світі.

РУМУНІЯ стягнула на себе увагу світа зміною на королівському престолі. Румунським королем був, як відомо, 8-літний хлопець Михайло, якого батько, князь Кароль вславився свого часу любовними пригодами, що вигнали його з вітчини. В 1918 р., маючи 25 літ, він оженився потайки зі звичайною гарною дівчиною, але на бажання родичів по двох роках мусів з нею розвестися й оженитися з донькою грецького короля Оленою. З нею жив тільки пів року, а потім, попавши в конфлікт з диктатором Братіяну, виїхав за границю, щоби получитися з одною гарною бояркою. Мимо заходів родини, щоби стягнути його до дому, він не тільки не хотів вернутися, але зрікся претенсій до румунського престола. Перебував переважно в Парижи, шукаючи все нових любовних пригод. Тимчасом по смерти його батька, короля Фердинанда, румунським королем став 4-літний син княгині Олени, Михайло, хоч на ділі правила за нього реґенційна рада. Вкінци князь Кароль вишумівся і забажав вернути до дому, але не смів, бо окремий румунський закон засудив його на вигнання. Аж голова румунського уряду Манів поміг йому вернути. Дня 6. червня ц. р. князь Кароль прилетів літаком з Парижа до Букарешту, де національні збори (парлямент і сенат) проголосили його без перешкоди королем під іменем Кароля II, а малому Михасеви звеліли ходити до школи. Новий король має тепер 37 літ. З жінкою Оленою, яка взяла з ним розвід, покищо не погодився. Цікаве, що за поворотом до Румунії була Італія й Греція.

В МАДЯРЩИНІ приготовляються далекосяглі події. По більших містах ідуть масові маніфестації, звернені проти мира в Тріянон, яким Антанта обкроїла Угорщину з немадярських земель. Але найбільшу несподіванку хотять мадярη зробити світови 22. листопада ц. р. В тім дни найстарший син цісаря Кароля, Оттон, кінчить 18 літ, отже осягне вік, який в родині Габсбурґів позволяє обняти престіл. Тоді будуть оголошені заручини Оттона з княжною Марією, наймолодшою донькою італійського короля. А що найважнійше, в тім дни мадярський парлямент має проголосити Оттона Габсбурґа королем Угорщини. Мадярські монархісти думають, що нині ніхто не поважиться зачинати війну в середущій Європі. Італія не позволить ані Югославії ані Чехословаччині напасти на Угорщину. Не буде противитись Угорщині навіть Франція, бо Габсбурґи обєднають Угорщину з Австрією, а це погребає раз на все злуку Австрії з Німеччиною. Угорськими плянами сильно занепокоєні чеські і сербські ґазети. Вони пишуть, що Габсбурґи захочуть відобрати також чеські і сербсько-хорватські землі та привернути не тільки давну австро-угорську, але й гогенцолернську монархію.

НІМЕЦЬКІ ПЛЯНИ. Французські ґазети розписуються про німецьку пропаґанду в справі ревізії східних границь. Один з провідників німецьких націоналістів сказав недавно, що Німеччина не згодиться ніколи на поморський коридор, який відділює Східні Пруси від німецької держави. Німецький нарід готовий кождої хвилі битися, щоби відібрати Польщі цей коридор, і битися з Францією, як що вона буде помагати Польщі. Так само домагається Німеччина звороту Данціґа і Горішного Шлеська. Тільки під такими умовами вона може погодитися з Францією. Якщо цього не буде, про виконання пляну Юнґа і сплату военних відшкодовань нема бесіди. А тоді союз Німеччини з Італією буде необхідною конечністю. Оця заява, що не покривається з офіціяльною політикою німецького уряду, викликала в Польщі та у Франції зрозуміле порушення.

МІЖНАРОДНЯ ПОЛІТИЧНА ГРА. До Варшави приїхав 9. ц. м. італійський міністер заграничних справ Ґранді. Кажуть, що це тільки чемна відвіка за відвідини міністра заграничних справ Польщі, Залеского перед двома роками в Римі. На ділі гостина італійського міністра має на меті обговорити актуальні справи европейської політики. Ті самі справи, задля яких міністер Залеский їздив недавно до Льондону і Парижа, станутъ предметом політичних розмов у Варшаві. Нема сумніву, що на перше місце вибивається справа італійсько-французька взаємин, що загострюються все більше і грозить поважною небезпекою для европейського мира. Становище Польщі в цій справі для Італії дуже важне. Так само цікавиться Італія становищем Польщі в справі привернення габсбурґського престолу в Угорщині, яку піддержує Італія, та в справі ревізіоністичних домагань німецьких націоналістів, що шукають звязку з Італією. І ще більше справ европейської політики стане предметом закулісової розмови цих двох державних мужів, що є активними учасниками міжнародньої політичної гри, від якої залежить дальший хід історії.

ДОПИСИ.

ГОЛУБНЕ ПОВ. КОСТОПІЛЬ. **(Москвофільське баламуцтво).** Наше село голосувало в 1928 р. на 1-ку а тепер, 2. травня, коли відбулося віче послів Кузика і Серветника, рішили голосувати на 18-ку. Але при виборах вийшло інакше. Люди стоять під впливом батюшки, завзятого москвофіла, який обділив їх 20-кою і намовляв неголосувати на 18-ку. Наслідок був такий, що багато голосів з нашого села впало на 20-ку і змарнувалось. Тепер люде жалують, що далися підбурити та голосували на москвофільського недобитка, неприхильного до українського селянства.

БИСТРИЧІ ПОВ. КОСТОПІЛЬ. **(Замало освідомлення).** В нашому виборчому обводі було обовязаних до голосування коло півтора тисячі осіб. Однак при виборах населення йшло до голосування дуже слабо, особливо біля Людвіполя. Голосувало всего 300 осіб, та й то на ненаціон. листи. Замало були освідомлені. Зате добре трималася Друхова, що віддала всі голоси на 18-ку.

ДОБРОМИЛЬЩИНА. **Боротьба за школу в Жогатині.** Ми вже доносили свого часу про управительку школи в Жогатині, яка побила українських дітей за те, що не вміли по польськи молитися. Була також згадка про вороже відношення управительки до другої учительської сили, українки п. С. В., яка не хотіла виконувати протизаконних заряджень управительки щодо молитви. Тепер напишемо про дальшу „працю“ п. Сойкової та про її ненависть до всего, що українське. Не подобалася їй друга учителька п. С. В. тому, що українка, що не змушує до польської молитви українських дітей і що її полюбили діти і родичі. Ця управителька обходиться зі своєю підвладною по простацки, закидуючи їй одного разу „брак виховання і брак інтеліґенції“, а щоби її позбутись, посилає до шкільного інспектора безпідставні доноси. З початком другого шкільного півріча перенесено несподівано п. С. В. на іншу посаду. Шкільні діти зі слезами в очах обступають помешкання своєї любої учительки і не хотять її пустити зі села, аж на запевнення, що пані завтра назад поверне, успокоюються, а п. Сойкова тішиться, „же чарна русінка юж одехала“. Так вона вже другу українську силу виїла зі села.

На скаргу, внесену родичами до інспектората і до кураторії за побиття дітей, **приїхав 17-го лютого ц. р. інспектор на слідство.** Переслухані родичі і діти ствердили протоколярно: 1) побиття дітей за молитву і за науку; 2) змушування шкільних дітей до чищення виходків (від чого один ученик не міг два дні нічого їсти, а інші діти платили другим по 5 сот., щоби їх виручали в тій роботі); і 3) факт нечуваної національної зневаги, яку п. Сойкова дня 14 і 17-го лютого (перед приїздом інспектора на слідство) в школі до присутних дітей висказала ось тими словами: „ту в Жогатіне сон саме русكє кабани“. Справу зневаги розглядає повітовий суд в Бірчі. По відїзді інспектора почала п. Сойкова збирати між місцевими поляками підписи для своєї оборони, але що не всі поляки до неї прихильно відносяться і не всі хотіли підписати її оборону, то пішла за поміччю до місцевого дідича жида Е. Райха, який за старанням п. Сойкової є предсідником місцевої шкільної ради, як представник населення, а за дальшими підписами пішла між поляків сусідних сіл, як Пяткова руська, Липа, Явірник руський, видурюючи підписи на те, немовби українці хотіли усунути зі школи в Жогатині зовсім польську мову. (Це подаємо до відома п. інспекторови, щоби знав, в який спосіб збирались підписи і на що).

Жогатинці нетерпеливо очікують перенесення п. Сойкової, але годі їм того діждатись. Вона хвалиться, що нема сили, якаби її усунула з Жогатина, бо вона все робить тільки для ідеї і для ойчизни. На учительській конференції в Бірчі дня 7-го травня ц. р. польське учительство поставило її кандидатуру на делеґата до повітової ради шкільної. Сумно, що ніхто з присутних там українців учителів та учительок не відважився запротестувати проти кандидатури ката української дитини.

Ріжні вісти.

Англія не згодилася на французький проект будови підморського тунелю попід канал Ляманш з економічних і військових причин.

Радянський уряд вислав польському уряду письмо з докором, що польська влада не викрила доси винуватців, які заложили бомбу в комині радянського посольства у Варшаві.

Ґенеральний секретар більшовицького банку в Парижі, Круков, кинув своє становище і зірвав з більшовиками, переконавшись, що замісць обіцюваної комуністами волі пролетаріят дістав тільки гніт і нужду.

——о——

Довго ожидана корисна книжка.

Вже друкується і вийде з кінцем червня 1930 р. накладом Українського Протиалькогольного Тов-а „Відродження“ перший основний український підрукник для боротьби з алькоголем і коршмами п. з. **„Геть з алькоголем і коршмою“.**

В цій книжці будуть поміщені ось такі справи: Про шкідливість алькоголю і коршем з наведенням фактів і найважніших статистичних даних. Про конечність протиалькогольної і протикоршемної орґанізації по громадах та повітах і як її переводити. Як підготовляти і переводити протиалькогольні і протикоршемні плебісцити. Взори подань, жалоб, протоколів, оповісток, повідомлень, протестів, рекурсів, скарг і т. п. в справі протиалькогольного плебісциту. Повний текст обовязуючих в Польщі протиалькогольних законів і виконних розпорядків та найважніших рішень Найвищого Адміністраційного Трибуналу.

Ця книжка необхідна для кожного, хто цікавиться протиалькогольною акцією, а особливо для тих громад, орґанізацій і приватних осіб, що вже перевели або бажали-б переводити протиалькогольну орґанізацію та протиалькогольні і протикоршемні плебісцити, або хотіли-б порадити другим, як це робити.

В передплаті (до кінця червня 1930 р.) коштує цей підручник 1 зол. 50 сот. Після виходу його ціна виноситиме 2 зол. — Прохається залучати на кошта пересилки 25 сот. Отже пересилайте вже тепер передплату почтовими складанками П. К. О. ч. 154.586, або грошевими переказами, на адресу: „ВІДРОДЖЕННЯ“ у Львові, вул. Гродзіцких ч. 4.

Смішне.

Удалося.

— Я біг два кільомтери, щоб недопустити до бійки двох людей.

— Ну, і вдалося?

— Ще й як! Не діґнав мене!

Знаються.

Два мазури сидять у коршмі і пють пиво.

— Знаєте, — каже один — вчора один знайомий сказав мені, що я дуже подібний до вас.

— Хто це був? — обурився другий. — Голову йому зараз за те розібю!

— Я вже йому розбив.

З життя звірят.

На одному подвірю жив молодий войовничий когут, що мусів господарській гусці вирвати бодай кілька пер кожного разу, як її зустрів. Довго терпіла це гуска, аж якось подибав її когут за хатою недалеко ставка. Тепер не стало вже гусці терпцю. Вхопила напасника сильно за хребет, потягла його на ставок, скочила з ним у воду і так довго тримала когута під водою, поки не втонився. Тепер вже мала спокій.

Один анґлійський капітан мав тигра, котрого тримав на подвірю у величезній клітці. Що день давали тому тигрови живу вівцю і кілька куснів мяса. Великанське звіря своїм ревом лякало усіх, а само дрожало тільки на вид... мишки.

Коли хотіли тигра настрашити, привязували миш до довгого патика і всували до клітки. Як тільки тигр доглянув миш, зараз ховався у найдальший кут, дрожав зі страху і ревів жалісно. Коли приневолено його наблизитися до миші, то переходячи біля неї, він вискакував на чотири-пять метрів в гору, аж хребтом торкав стелі клітки. Як лише хотіли тигра присмирити, зараз всували йому до клітки миш, а розлючений звір втихав і дрожав перед маленьким сотворінням, яке міг одним доторком задавити.

Ціни у Львові.

ЗБІЖЕ: Пшениця двірська 39·25—40·25, збірна 37·00—38·00, жито 15·50—16, ячмінь 16·25—16·75, овес 16·50, гречка 24—25, просо 28—29.

НАБІЛ: Маслосоюз платив кооперативам 10. червня: масло експортове солене 3·90, — несолене бльокове 3·70, молоко 0·24, сметана 1·50, копа яєць 5·80.

ГРОШІ: Доляр амер. 8·90, канад. 8·80, чеська корона 0·26, рум. лев 0·05, астр. шілінґ 1·26, фанц. франк 0·35, фунт штерл. 43·80, червінець 13·50, нім. марка 2.12.

Видає С-ка „Діло“, зап. стов. з обмеж. пор. — За р[едакцію] відповідає Ол. Кузьма. — З друкарні Вид. Спілки „Діло“, Львів, Ринок ч. 10.